

Bradács Gábor
DE-BTK Történelmi Intézet, egyetemi tanársegéd
bradacs.gabor@arts.unideb.hu

Kompiláció és transláció – a forráskezelés stratégiái Hartmann Schedel világkrónikájának latin és német nyelvű kiadásaiban

Hartmann Schedel nürnbergi orvos és humanista krónikaíró (1440-1514) 1493-ban kiadott történelmi *magnum opus*-a, a latin és német nyelven egyaránt kiadott *Nürnbergi Világkrónika* régóta a kutatás érdeklődésének középpontjában áll, nem csupán a gazdag illusztrációja (BERGER, 1998; FÜSSEL, 1996), a krónika kiadásának meglehetősen összetett és fordulatokban gazdag története (SAUER, 2013; RESKE, 2000; RÜCKER, 1988), széleskörű recepciója (GREEN, 2003) okán, de az utóbbi időben megnőtt az érdeklődés a mű keletkezésének filológiai és forráskritikai szempontú vizsgálata iránt is (POSSELT, 2015). A jelen előadás ehhez a Schedel-kutatáshoz kíván hozzájárulni, amelynek célja nem csupán Schedel forráshasználatának, hanem a latin és a német nyelvű kiadások közötti, a kutatás előtt sem ismeretlen különbségeinek a vizsgálatával. Mivel a krónika szövege igen terjedelmes (a latin verzió 656, a német 596 oldalas), a jelen előadás nem vállalkozhat többre, mint a krónika magyar vonatkozású fejezeteinek vizsgálatára fordítástörténeti szempontból. A fordítástörténeti szempontú megközelítés lehetővé (vagy inkább szükségessé) teszi, hogy a filológiai és forráskritikai szempontú vizsgálat mellett a két szövegváltozat közötti tartalmi különbségre fókuszálva rávilágíthassunk a szerző forrásválasztásának és forrásfelhasználásának stratégiáira. Mivel a késő középkori (és bizonyos mértékig a transzalpin humanista) krónikaírodalmat gyakran éri az a – nem teljesen alaptalan – vád, hogy esetében merő kompiláció és kritikátlan forrásátvételtől van szó csupán, a fordítástörténet új paradigmát jelenthet a kutatásban, amelynek segítségével túlléphetünk ezen az egyoldalú, leegyszerűsítő megközelítésen, és a Schedel-féle világkrónika két különböző nyelvű változatának a vizsgálata nem csak a filológiai ihletésű recepciótörténet, de már a szociológia, *nota bene* a történeti antropológia irányába mutató *Publikumsforschung* (GLOGNER-PILZ, 2012 és 2019) irányába is elvezethet bennünket. Éppen Szabács 1476. évi ostroma a kiváló példa arra, milyen narratív stratégiákat alkalmazott Schedel a krónika kompozíciója során: a latin nyelvű

változat terjedelmesebb, egy nemzetközi olvasóközönség számára íródott, míg a német nyelvű krónika elbeszélésre rövidebb (bár nem kevésbé informatív), nyilvánvalóan egy olyan olvasóközönségnek szánva, amely a 15. századi magyar-török háborúk eseményeiben jobban kiismeri magát. Jelen előadásunkban további hasonló példákat felsorakoztatva igyekszünk választ találni a krónikakutatás egyik gyakran visszatérő, és a fordítástörténet szempontjából relevanciával bíró kérdésére, miszerint a késő középkori krónikairodalom egyszerűen csak kompiláció, vagy a fordítással a kompiláció tovább lép az „ollózó-ragasztó” jellegű történetíráson (COLLINGWOOD, 1946), és a fordítás, mint narratív technika már egy új „paradigmát” állít ellő a felhasznált forrásokból, nagyobb eredetiséget kölcsönözve az elkészült új munkának.